

Vogels en vlinders als doodssymbolen

De dood is altijd omgeven geweest door mysterie en specifieke cultuurgebonden symbolen, rituelen en tradities. In het Westen wortelen, historisch gezien, de dood en daarmee verschijnselen en ervaringen rondom het levenseinde, in het christelijk geloof. De symbolische weerslag daarvan is op begraafplaatsen terug te vinden.

Het idee dat mensen hun overleden dierbaren of iemand met wie zij een hechte band hadden, terugzien in een vogeltje of een vlinder, is niet vreemd. Vooral de gevoelsbeleving die gepaard gaat met deze waarneming maakt de gebeurtenis betekenisvol voor betrokkenen. Daarom is begrijpelijk dat vogels en vlinders als doodssymbool op grafmonumenten op begraafplaatsen voorkomen.

Vogels

Van oudsher associëren mensen vogels met de dood en dat is niet voor niets. Vliegen staat symbool voor ontsnapping aan de fysieke beperkingen van het aardse leven en het opstijgen van de geest naar het hemelrijk. Vogels worden dan ook nogal eens als voortekenen van een naderende dood beschouwd.

Iedere cultuur heeft zo haar eigen boodschappers als het gaat om de dood, zoals zwarte paarden, zwarte honden en zwarte vlinders, maar vogels komen zo ongeveer in iedere cultuur voor.

Raven, uilen, de witte kaketoer en heel speciaal de kraai, maar ook troepialen (een familie zangvogels met meestal zwarte veren, zoals merels, koevogels en spreuwen) figureren wijdverbreid in mythen en folklore rondom sterven en dood. De kleur zwart heeft het symbolisch karakter van het absolute (en als zodanig vergelijkbaar met zijn tegenhanger wit) en dieptepsychologen beschouwen het als de kleur van volledige onbewustheid, van verzinken in het donker, in de rouw, in de duisternis.

Op graven wordt de duif vaak gebruikt als ornament. De algemene symbolische betekenis van de duif, afgebeeld met een olijf- of palmtak, is vrede. Maar de duif staat ook symbool voor verzoening. Op een grafsteen gezeten is de duif het symbool van de ziel van de overleden die zich opmaakt om op te stijgen naar de hemel. Tijdens het afscheid van een hoogbejaarde Indische dame maakte ik mee dat twee duiven kwamen aanvliegen en neerstreken op het tuinprieel waar ze lag opgebaard. Aan het eind van de plechtigheid vertrokken zij. Het komt ook voor dat duiven op een begraafplaats worden losgelaten door naasten ter symbolisering van de ziel die nu uit haar aardse beperkingen is getreden.

Vlinders

In veel culturen is de vlinder met symboliek omgeven. Het kan enerzijds een symbool zijn voor gedaanteverandering en schoonheid, anderzijds voor de vergankelijkheid van de vreugde en de kortstondigheid van het leven.

De vlinder roept vreugde en lichtheid in ons wakker en is het symbool voor het proces van transformatie en metamorfose. De veranderende verschijningsvorm van de vlinder in drie stadia is een waar wonder en spreekt velen tot de verbeelding. Het geeft de mens hoop op transformatie. Hoop

op de overgang van het aardse bestaan naar een wereld van licht en eeuwigheid. De ziel ontstijgt daarbij haar stoffelijk omhulsel zoals de vlinder zijn pop. Voor christenen zijn leven, dood en wederopstanding de drie stadia die de ziel doorloopt.

Tekst: Ineke Koedam

Beeld: Bert Pierik

Ineke Koedam heeft de praktijk Weerschijn, voor sterven, afscheid en rouw (zie www.inekekoedam.nl) en is auteur van onder andere In het licht van sterven, ervaringen op de grens van leven en dood (Utrecht: AnkhHermes, 2013, ISBN 978 902 020 962 4, € 19,90).

Vliegen staat symbool voor ontsnapping aan de fysieke beperkingen van het aardse leven